

BIBLIOTECA
FVNDATIVNEI
VNIVERSITARE
CAROL I.

N^o Curent 34840 Format

N^o Inventar 15973 Anul

Secția Depozitii Raftul

Inv. A. 15.973

CUZA-VODĂ

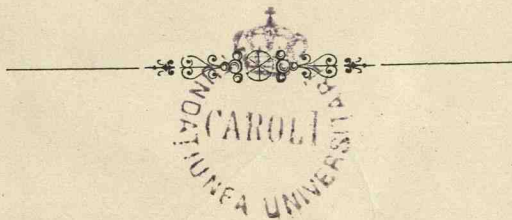
CONFERINȚĂ

ȚINUTĂ ÎN AULA UNIVERSITĂȚII DIN IAȘI

DE

PETRU RĂȘCANU

Profesor Universitar.

Donația Th. Rosetti

IAȘI

TIPOGRAFIA NATIONALA

(Ioan S. Ionescu)

STR. ALECSANDRI No. 11

1907.

818 f.c

CONTRINOL 1956

1956

Bibliografie	Universitară
Cota	78965
Inventar	37818

37818

B.C.U. Bucuresti

C378818

Doamnelor și Domnilor,

Astăzi se împlinesc patruzeci și cinci de ani de când s'a făcut *Unirea* Moldovei cu Muntenia, mărețul act care a făcut puțin-cioasă toată propășirea îndeplinită de atunci încoace.

Aducând la cunoștința Românilor acest mare eveniment, *Alesandru Ioan I* zicea: „In zilele de 5 și 24 Ianuarie ați depus „toată a voastră încredere în Alesul națiunei; ați întrunit spe-„ranțele voastre într'un singur Domn: *Alesul vostru vă dă astăzi „o singură Românie“*. Cu câteva săptămâni mai înainte, M. Kogălniceanu, scria, în Prefața la Proiectul de Constituțiune: „*Unirea este opera personală a M. Sale Domnitorului*“; iar Barbu Catargiu zicea în Camera munteană: „Să trăiască Domnitorul nostru *care singur, prin a sa stăruință, ne a dat această zi atât de strălucită.*“

Aceste afirmări nu au fost contestate până astăzi.

Prin urmare, *Unirea* este opera lui Cuza-Vodă și ziua de 24 ianuarie este legată pentru de-a pururea cu numele Marelui Domnitor.

Au avut dar dreptate tinerii mei colegi când mi-au cerut ca seria Conferințelor și Lecturilor din acest an să înceapă în ziua de 24 ianuarie, cu o Conferință asupra lui Vodă-Cuza. Se cădea ca seria Conferințelor ținute la Universitatea fundată de către *Alesandru Ioan I* să înceapă prin un studiu asupra lui, și *Unirea* trebuia preamărită în această zi; pentru că nu e vorba numai de trecut. *Unirea e visul de aur al tuturor Românilor* și ceia ce s'a făcut cu patruzeci și cinci de ani în urmă este numai primul pas către realizarea *Idealului Național*. Muncim, ne strădănuim, lucrăm în toate direcțiunile; realizăm mari progrese sau ne mai poticnim; dar să nu uităm că, mai pre sus de toate, trebuie să fie năzuința noastră de a ne lega strâns toți cei de un neam; de a fi gata când va suna ceasul *Unirei tuturor Românilor*.

Stimatul meu coleg, dl. Alexandru Xenopol, în „Domnia lui Cuza-Vodă“ face declarațiunea că a studiat acea domnie, că s'a apropiat cu gândul de acea domnie, precum s'ar fi apropiat de acea a unui Faraon egiptean. Recunosc că aceasta este adevărata metodă în cercetările istorice. În ultimii ani, știința istorică s'a transformat în tehnica și în principiile ei, și colegul nostru are o parte însemnată în punerea Istoriei pe adevăratele ei baze: cercetarea obiectivă a adevărului în toată curăția lui.

Eu înse, mărturisesc că nu pot să vă fac o asemenea declarațiune: nu pot vorbi despre Cuza-Vodă ca despre un Faraon egiptean.

Am apucat vremile când pentru o greșală cât de mică se trăgeau servitorului douăzeci și cinci de bice, la scara boierească;

Am văzut cu ochii cum țeranii erau bătuți cu harapnicul de cătră surugii boierești, pentru că nu putuseră da în lături, la timp, dinaintea butecii boierului;

Am fost față de mai multe ori la selbatică privediște a unui nenorocit dus între doi slujitori, condamnat în corecțional a primi un număr de bice la principalele respînteni ale orașului;

Am văzut tainița de sub pământ, unde se țineau arestanții în prevenție, lungiți pe pământ cu un picior petrecut într'un inel de fier bătut în *butucul* cel gros;

Am apucat și invasiunea rusască din 1853 și pe cea austriacă din 1854, și în mintea mea de copil au rămas neștersce amintirile acelor timpuri de durere;

Și, timpuri mai senine începând a se arăta, am asistat la deschiderea Divanului ad-hoc și la ședința Adunării Elective când s'a ales Domn Alesandru Ioan I;

Am văzut deputațiunea munteană care venia să pună pe capul lui corona lui Michaiu Viteazul, pe lângă a lui Stefan cel Mare;

Am ieșit, împreună cu tot Iașul, sute de trăsurii și mii de oameni, întru întimpinarea celui întâiu regiment muntean care venia să țină garnisonă în capitala Moldovei;

Am jurat credință lui Alesandru Ioan I când am fost numit Institutor;

Am plâns de bucurie când am fost chemat să votez în colegiul electoral pentru Adunare în 1864;

Și am trăit acele nemuritoare șese luni de dictatură din acel

an, când fiecare zi se ilustra printr'o lege nouă, prin o reformă democratică, epocă care a culminat cu ziua de Sânta-Maria-Mare, când s'a decretat *Improprietărea Țeranilor*.

Pentru aceste cuvinte, și chiar cu primejdia de a mă socoti ca un înapoiat, mie să-mi dați voie a zice, ca M. Kogălniceanu în 1843: „Inima mi se bate când aud rostind numele lui Alesan-
„dru cel Bun, lui Stefan cel Mare, lui Michaiu Viteazul. Dar,
„Domnilor mei, și nu mă rușinez a vă zice că acești barbați pen-
„tru mine sînt mai mult de cât Alesandru cel Mare, de cât Ani-
„bal, de cât Cesar; aceștia sînt eroii lumii, în loc că cei dintăi
„sînt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia de la Resboieni are
„mai mare interes de cât lupta de la Termopile, și isbânzile de
„la Racova și de la Călugăreni, 'mi par mai strălucite de cât a-
„cele de la Maraton și Salamina, pentru că sînt câștigate de cătră
„Români. Chiar locurile patriei mele 'mi par mai plăcute, mai
„frumoase de cât locurile cele mai clasice. Suceava și Târgoviștea
„sînt pentru mine mai mult de cât Sparta și Atena. Baia, un sat
„ca toate satele pentru străin, pentru Român are mai mult preț
„de cât Corintul; pentru că în Baia avanul Rigă a Ungariei, Ma-
„teiu Corvinul, viteazul vitejilor, Craiul Crailor cum i zicea Sixt
„IV, rănit de sabia moldovană, fu pus în fugă, și uită drumul pa-
„triei noastre“.

*

Tractatul de la Paris din 1856 fusese binefăcător pentru Prin-
cipatele Române. O Comisiune europeană fusese numită pentru a
studia starea lor, nevoile și dorințele Românilor la fața locului și
la Divanurile ad-hoc din 1857, adunările—mame, cum cu drept
au fost numite, fuseseră chieși proprietari mari și proprietari
mici, cler, orășeni și țerani, ca să'si arate dorințele lor de îmbu-
nătățire.

Dorințele exprimate de cătră aceste Divanuri s'au concretizat
în *patru puncte*, care s'au votat în unanimitate în ambele Divanuri,
afară de două voturi contra în Moldova.

Cele patru puncte erau :

I *Unirea* ;

II *Principe străin cu drept de ereditate* ;

III *Autonomia* ;

IV *Gubernământ constituțional reprezentativ* ;

Toate lucrările Divanurilor au fost trimise la Paris, unde s'a
convocat o Conferință a delegaților celor șapte puteri garante. A-

ceastă Conferință ne a dat *Convențiunea de la Paris*, din 7/19 august 1858.

După Regulamentul Organic și Convențiunea de la Balta-Liman, această Convențiune de la Paris era a treia lovitură gravă ce se da Autonomiei noastre. Străinii, încă o dată, și permiteau a ni impune legi organice, ceia ce nu se făcuse nici în cea mai tristă epocă din istoria noastră națională, în perioada fanariotă.

Dispozițiunile Impăratului Napoleon III față de noi, se schimbaseră în cursul celor doi ani. Față cu opozițiunea statornică a Austriei care declarase că nu va consimți nici odată la înființarea unui nou Piemont la hotarele resăritene ale monarhiei; față cu opozițiunea și mai îndărătnică a Turciei care declara că nici o dată nu va consimți la Unire și Principe străin, pentru că aceasta însemna Independența Principatelor; față cu atitudinea și mai dușmănoasă a Angliei, hotărâtă a păstra cu ori ce preț integritatea Imperiului Otoman și care vedea mâna Rusiei în tot ceia ce se lucra la Dunărea de jos, Impăratul Napoleon III se văzu nevoit a ceda, și cedă cu atât mai lesne, cu cât, în acel timp, toată atențiunea lui era îndreptată spre *afacerile italiene*.

Convențiunea de la Paris ni refusa Principele străin; lovia adînc în Autonomia noastră; ni acorda un simulacru de Unire cu doi Domnitori și două Adunări și cu o Comisiune Centrală la Focșani, alcătuită din opt Moldoveni și opt Munteni, care să pregătească proiectele de lege de interes comun pentru ambele țeri; iar în ceia ce privește Guvernământul Constituțional Reprezentativ, Convențiunea prevedea *Adunări Elective*, care nu se deosebiau mult de *Obșteștile Obicinuite Adunări* din timpul Regulamentului Organic; căci dreptul de vot era dat numai proprietarilor. Erau trei colegii: Alegători direcți cu venit de 1000 de galbeni, cari alegeau câte doi deputați de județ; Alegători direcți de oraș cu capital de 6000 de galbeni, cari alegeau câte un deputat de oraș, afară de București și Iași care alegeau trei, Craiova, Ploești, Brăila, Galați și Ismail câte doi; Alegători primari cu venit de 100 galbeni cari nu votează direct, ci se întrunesc la reședința plăsei, aleg câte trei delegați și acești delegați, întruniți la reședința districtului, aleg câte un deputat de județ. Deputatul trebuia să aibă vrîsta de 30 de ani și un venit de 400 galbeni.

După listele electorale din 1858 erau în Moldova:

358 alegători direcți de ținut

363 alegători direcți de oraș

762 alegători primari

cu alte cuvinte, puterea legislativă era lasată întreagă pe mâna proprietarilor mari cu venit de 1000 de galbeni în proprietăți și în a celor cu capital funciar, comercial sau industrial în valoare de 6000 galbeni în oraș, căci acești 721 de alegători aleg marea majoritate a deputaților; ei aleg 49 de deputați, pe lângă cari trebuie să adăogim pe Mitropolitul și Episcopii eparhioți, membri de drept ai Adunării. Dar numărul alegătorilor trebuie micșurat; pentru că sint persoane înserise în deosebitele județe unde au proprietăți. Astfeliu Michaiu Sturza e înseris în șapte locuri, N. Vogoridi în patru, M. Kogălniceanu în cinci; și astfeliu fiind lucrul cu toți boierii mari, nu vom greși când vom socoti numărul alegătorilor din cele două colegii directe la 700.

În Muntenia, numărul alegătorilor era mai mare; fiind că țara era și mai mare și populația orășenească mai românească și mai bogată; dar și acolo țara *legală* nu trecea de 1000 de alegători direcți.

Acești alegători aveau să formeze Adunările care, împreună cu Domnii, aveau să îndrumeze țara pe căi nouă, rupând cu abuzurile trecutului, incredințând puterea unor elemente nouă și începând o eră nouă pentru Latini de la Dunăre. Aceste Adunări aveau misiunea de a traduce în legi dispozițiunile art. 46 din Convențiune, prin care se proclama egalitatea tuturor cetățenilor înaintea legii, desființarea rangurilor, privilegiilor și scutirilor de tot felul, supunerea tuturor la sarcinile publice și facerea *cât mai în grabă* a unei legi *pentru îmbunătățirea soartei țăranilor*.

Slabă nădejde.

Cu toate acestea Românii se arată recunoscători Marilor Puteri pentru Convențiunea de la Paris. Separatiști și Unioniști, Albi și Roși, Moderati și Înaintați, toți declară că Convențiunea este o binefacere; toți, și chiar cei mai reacționari, se întrec în a-și arăta recunoștința pentru noua organizare dată țărilor române.

*

Convențiunea fiind promulgată, Căimăcămia lui Al. Ghica în Muntenia și alui N. Conachi Vogoridi în Moldova, au încetat și s'au numit în ambele țeri Locotenențe domnești alcătuite, conform Regulamentului Organic, din Miniștrii de interne și de justiție și din Președinții Divanului Domnesc a ultimilor Domnitori Gr. Al Ghica și Barbu D. Știrbeiu.

Sarcina Locotenenților domnești era a întocmi listele electorale, a convoca colegiile pentru alegerea deputaților și a întruni Adunările pentru alegerea Domnilor.

Situațiunea era cu desevirșire gravă, mai ales în Moldova. Caimacamii Vasilică Sturza și An. Panu au avut a lupta contra colegului lor Stefan Catargiu, care pretindea a se lasa în funcțiune întreaga administrație alui Vogoridi, care era devotat fostului seu stăpân de odinioară Michail Sturza, și, sprijinit de consulul austriac și de Afif-Bei care venise cu firmanul de instalare a Căimăcămiei, remăsese în țară pentru a sprijini Reacțiunea, protestă contra actelor colegilor sei, provocă o întrunire a ambasadorilor în Constantinopole și obținu de la Marele Vizir o telegramă cătră Caimacami prin care li se ordona a se da satisfacțiune colegului. Rezemați pe drepturile țerei, puternici prin patriotismul lor înflăcărat, cei doi Caimacami, protestă în contra amestecului străinilor în administrația lăuntrică a țerei, espediază din Moldova pe Afif-Bei și trimit o circulară prefectilor din țara de jos, că de se va găsi vre un ture purtător de chârții de la Constantinopole să'l trimită cu escortă la Galați, acolo să i se ia chârțiile, și acolo să aștepte respunsul guvernului țerei, în care intrase I. Cantacuzin ca al treilea Caimacam, iar V. Alexandri era locuțiitor de Ministru de esterne și Al. Cuza la cel de resboiu.

În Muntenia nu era ușoară situația Caimacamilor I. Manu, Em. Băleanu și I. Filipescu. Ei erau pentru G. Bibescu, fostul Domnitor care 'și pusese candidatura la Domnie. Caimacamii și Miniștrii aveau a lupta contra fostului Domn Al. Ghica și partizanilor lui; ei aveau în contra lor pe partidul moderat: Crețuleștii, V. Boierescu, C. Bozianu și amicii lor și aveau adversari ireductibili pe Roșii, cum li se zicea pe atunci, Goleștii, Brătienii, C. A. Rosetti, atot puternic prin gazeta „Românul“. S'a introdus Censura, cu garanție de 400 galbeni de fiecare jurnal „pentru a se respinge și popri ori ce pretenție ieșită din hotarele cuviinței și legatității“.

În Moldova, din contra, cel dintâiu lucru ce a făcut Locotenența Domnească a fost reintroducerea libertății presei. Mai bine de 60 proprietari mari din țară, cu St. Catargiu, Pan. Balș, Pașcanu și alții au protestat la Marele Vizir: . . . „pentru că Alteța Voastră știți bine că o publicitate așa de desordonată, făcând mai des apel la patimi de cât la dreptate, înriurează masele puțin luminate și tulbură dreapta judecată a națiunei, în minutul când,

„mai mult de cât tot d'auna, ea este chemată de a intra în sine „și a nu se inspira de cât de la sine însăși.“ Protestarea s'a înecat „în Dunăre“, după espresia lui V. Alexandri, și Moldova a continuat a se bucura de libertatea presei.

Era și nevoie de o presă liberă, pentru că Michail Sturza își pusese candidatura, sprijinit de Mitropolitul și Boerii bătrâni; iar fiul seu Grigorie Sturza, recomandat călduros la Paris de către Consulul francez Victor Place și sprijinit de membri însemnați din partidul național, cum erau Gheorghieș Sturza, C. Hurmuzachi și alții, lucra cu energie pentru succesul candidaturii sale.

Lupta Partidului Național în presă a dus-o întreagă *Michail Kogălniceanu*.

*

Vecinic treaz, vecinic în picioare, petrecând o mare parte din timpul seu la redacțiunea „Stelei Dunărei; scoțind, adeseori, la miezul nopții un articol tipărit pentru a'l înlocui cu un altul; însuflând tuturor focul sacru de care era mistuit, asupra lui Kogălniceanu apasa o sarcină teribilă; pentru că el trebuia să pună în practică ceia ce se hotăra; fapte pe care nu le puteau face membrii Partidului Național cari erau în guvern.

Și cu toate aceste, el nu pierdea sângele rece; rămânea în tonul de bună societate, și articolele lui de pe acea vreme au rămas ca model pentru gazetarii viitorului.

Întelegem dar pentru ce el era privit ca sufletul mișcării naționale de atunci, și pentru ce se propusese ca Națiunea recunosătoare să-i ofere prin subscripție publică o moșie de 50000 de galbeni, care să poarte numele lui.

Subscripție națională nu s'a mai făcut; moșie nu i s'a dat; dar, în schimb, *Constituanta* din 1866 a isgonit din sinul ei pe M. Kogălniceanu, *ca imoral*.

*

Pentru cuvintele care se vor vedea îndată și pentru a se pune capăt corupțiunii electorale, Căimăcămia din Moldova grăbia deschiderea Adunărei.

Cu toată opoziția Mitropolitului, presidentul de drept al ei, Adunarea s'a deschis la 28 decembre. La 31 s'au verificat titlurile a 52 de deputați și la 2 ianuarie s'a constituit biuroul primei Adunări Elective a Moldovei, alegându-se Vice-președinți

Vornicul Petru Mavrogheni cu 48 de voturi

Colonelul Alesandru Cuza cu 49 de voturi.

Cu trei deputați cari s'au validat mai pe urmă și cu Mitropolitul, Camera număra 55 deputați; căci C. Negri demisionă.

Acuma se putea proceda la alegerea Domnului.

S'a susținut că Mihailenii și cu Grigorienii formau majoritatea și dacă ar fi cedat ori tatăl ori fiul, cel alt era ales cu siguranță. Mare greșală. Majoritatea a fost de la început a Partidului Național. Aceasta se vede nu numai din faptul că acest partid a impus pe candidații sei la biuroul Camerei, dar și din procesele-verbale a celor întâi ședinți. Toate comisiunile, toate propunerile, sînt alcătuite și votate de 32 de deputați, membri ai aceluia partid.

Prin urmare, discuțiune nu mai începe: *deputații naționaliști formau majoritatea.*

Pe cine vor alege Domn?

S'a scris că erau candidați *V. Alexandri* și *L. Catargiu*, și că după consfătuiri și discuțiuni nici unul din acești doi candidați neputînd întruni majoritatea, s'a propus candidatura Colonelului Al. Cuza care s'a primit în unanimitate. Aceasta e povestirea lui Kogălniceanu în „Steaoa Dunărei“.

În iunie 1859, Kogălniceanu nici nu voia, nici nu putea spune mai mult. El se ținea de Programul Partidului Național din Moldova care cuprindea: . . . „Totul, totul atîrnă de la compunerea „viitoarei Adunări legislative . . . credincioasa și necoruptibila păzitoare și apărătoare a Constituției țerei. . . (Subscrișii) declară în „fața Nației că ei nu au, nici în iveală nici în ascuns, vre un candidat „la domnie . . . Ei rîdică steagul național al respectărei și al desvoltărei Constituției prin neatîrnarea Adunărei legislative . . .“ Același lucru 'l susținuse și C. A. Rosetti în două articole din „Românul“ care avuseseră un mare resunet: „*Cine umblă după stăpîn slugă va muri*“ și „*Cine caută la străin înstrăinat va fi*“. Lumea cetia, admira; dar mulți Naționaliști sinceri erau în nedumerire. Mulți nu'și puteau explica cum putea fi indiferentă persoana Domnitorului care, după Convențiune, avea puteri foarte mari. Se simția că era ceva în ascuns. Și viitorul a dovedit că așa era.

În memorabila discuțiune asupra Adresei din 1863, I. Brătianu adresându-se lui Kogălniceanu zice: „Ni ai depeșat că ai „scris o carte, că ai abonați în Moldova și ni ai cerut să'ți facem „și noi abonați. Ți am respuns că ne abonăm și noi, dacă ai mulți „abonați acolo.“ Mai departe Brătianu zice: „Ne ați scris că a-

„veți să alegeți un bătrân. Noi v'am răspuns, că dacă este vorba „de bătrân, avem și noi bătrânul nostru, pe Al. Ghica“ și, în fine, pune lui Kogălniceanu o întrebare, care știa că trece peste capul Ministrului și se adresează direct lui Vodă: „pentru ce nu ați venit la București cu batalionul acela?“

Pe lângă aceste destăinuiri alui I. Brătianu, mai vine faptul că, îndată după alegerea lui Cuza, An. Panu a prezentat Domnitorului un Memoriu în care expedițiunea din Muntenia „*era studiată până în cele mai mici amănunte*“.

Aceste destăinuiri ni fac să pricepem cum s'au petrecut lucrurile.

Din Moldova a plecat ideia că textul Convențiunii nu se opunea la alegerea aceleiași persoane ca Domn în Moldova și în Muntenia. Domnul moldovan ales în Iași se va alege și în București. Dar pentru ca o asemenea *Unire personală* să fie primită de către Marile Puteri trebuia ca Domnitorul ales în ambele Principate să fie ales în unanimitate. Aceasta se putea realiza numai dacă se da acestei Domnii un caracter de ceva provisoriu. Adunarea din Moldova dar, înainte de a procedea la alegerea Domnului, va afirma încă o dată în fața lumii voința poporului român de a avea un *Principe Străin*. Pentru votarea acestei dorinți, unanimitatea era sigură; și atunci se putea spera că se va alege tot cu unanimitate și candidatul care s'ar lega să abdice îndată ce împrejurările ar fi favorabile pentru dobândirea unui Domn Străin.

Astfel fiind pusă chestiunea în întrunirile deputaților Partidului Național, întrebarea era: nu Cine va fi ales Domn, ci *Cine va primi să fie ales în asemenea condițiuni? Cine va avea atâta patriotism și atâta abnegație și Cine va oferi de ajunse garanții că se va ținea de cuvânt?* În adevăr situația era cu desevărsire grea pentru viitorul Domn. Am avut Domnitori numiți pe șapte ani, timp scurt dar hotărât de mai înainte: erau siguri că vor domni șapte ani. Președintele Statelor-Unite se alege pe patru ani; dar e sigur că acești patru ani va cărmui. Dar ați se zice mai dinainte: „Te alegem Domn al Moldovei și vei domni și peste „Muntenia; dar înainte de alegere vom declara solemn înaintea „lui D-zeu și a oamenilor că Țara, în unanimitate, este cu inima plecată spre un Domn Străin. Vei fi dator a te jertfi pentru înzestrarea Patriei cu instituțiile de care are nevoie; vei lucra cu „dunări care represintă a doua miie parte din locuitorii Țerei și „vei deschide o Eră Nouă; dar nu vei uita nici o dată că tre-

„buie să fi pururea gata a părăsi tronul, pe care vremelnic ești înalțat“.

Cine ar fi îndrăznit și ar fi voit a primi puterea în asemeni-nea condițiuni ? *Colonelul Cuza* a primit această sarcină de jertfă și devotament. El oferia garanția că va răspunde la așteptările Nației. Bland și prietin cu toți, el era simpatic tuturor. Franc și leal, vorba lui era sfântă și nime nu se putea îndoi de curajul și energia lui. Să nu uităm că *dintre toți proprietarii mari numai Al. Cuza votase în Divanul ad-hoc propunerea lui C. Negri pentru Improprietărea Țeranelor*.

De aceea în întrunirea de la Museul de Istoria Naturală, când, după discuțiuni care au ținut până la două după miezul nopții, s'a propus candidatura Colonelului Al. Cuza, ea a fost primită și s'a făcut următorul act :

„Astăzi în 3 ghenarie 1859, Partida națională independentă, întrunindu-se în seanță și pășind la scrutin pentru alegerea Candidatului la domnie, pe care cu toții pe onor ne îndatorim a susține în Adunare prin vot pe față, au ales cu majoritate ab-solută de Candidat la Domnia Moldovei pe Colonelul Alecu Cuza“.

(Subseriși) Man. Costachi, C. Gr. Ghica, C. Rolla, P. Mavrogheni, G. Cuciureanu, N. Roset-Bălănescu, Iancu Donici, L. Catargiu, N. Catargiu, L. Rosetti, D. Gheorghiaci, C. Milea, St. Sillion, Iord. Gane, I. Sturza, P. Casimir, C. Iacovachi, I. A. Cantacuzin, N. Pisoschi, C. Roset-Tetzcanu, V. Alexandri, N. Docan, N. Cananău, G. Hasnaș, A. Grigoriu (Văsescu), An. Panu, M. Kogălniceanu, N. Suțu, Pr. A. Moruzi, P. Carp. Negri demisionase, Cuza nu a subseris; iar N. Mavrocordat a aderat la Actul de mai sus.

*

La 5 ianuarie 1859, față fiind 49 de deputați și 6 absenți : St. Catargiu, P. Roset-Bălănescu, N. Suțu (bolnav), Panaite Balș, N. Istrati și Gr. Sturza, după ce Adunarea votă în unanimitate proiectul de mulțemire către Puterile garante, în care se spunea, la punctul II, că, *Unirea Principatelor într'un singur Stat, și sub un Principe străin din familiile domnitoare ale Europei, a fost, este și va fi dorința cea mai vie, cea mai aprinsă, cea mai generală a nației române*,” se păși la *Alegerea Domnului*.

Fie-care deputat și părăsește locul, vine în mijlocul Camerei, votează cu glas tare, apoi și serie votul în tabloul anume întocmit și iscălește.

Mitropolitul Sofronie Miclesu votând cel de pe urmă, ca Președinte, a rostit următoarele cuvinte :

„Aceasta este ziua care o au făcut Domnul să ne bucurăm și „să ne veselim întru dinsa ? Au trecut sute de ani, iubiții mei „compatrioți, de când Moldova pierduse dreptul seu de a’și alege „pe Domnul stăpânitor. Acum când mila lui D-zeu s’a pogorât „peste țara aceasta ca ploaia pe pământ, insufând în inimile prea „puternicilor Impărați ai Europei (cărorra se cuvine din parte-ne „adâncă mulțemire) și acăror numai aducere aminte face fericit „pe un popor, am câștigat iarăși drepturile noastre. Zic dară cu „Proorocul „că aceasta este schimbarea dreptei celui Prea Inalt“ ; „și, precum, în anul trecut, am zis că „Unde este turma va fi și „păstorul“, iarăși mai repetez același cuvânt și, împreună cu toată „Adunarea, votez și subscriu pentru d. colonel Alesandru Cuza, „pentru Domnul Stăpânitor al Moldovei“.

Apoi Domnitorul depune jurământul și Kogălniceanu, în numele Adunării, i adresează următoarele cuvinte :

„După una sută cincizeci și patru ani de durere, de umiliri „și de degradație națională, Moldova a reintrat în vechiul seu „drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe „capul seu, pe Domnul. Prin înălțarea ta pe tronul lui Stefan cel „Mare s’a reinălțat însăși naționalitatea română. Alegându-te de „capul seu, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie „cătră familia ta, a voit să-i resplătească sângele strămoșilor tăi „vărsat pentru libertățile publice. Alegându-te pre tine Domn în „țara noastră, am vroit să arătăm lumii accia ce toată țara do- „rește : la legi nouă om nou. O Doamne ! mare și frumoasă ’ți este „misia. Constituția din 7/19 august ne însemnează o epocă nouă „și Măria Ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul epocii ; fă „ca legea să înlocuiască arbitrarul ; fă ca legea să fie tare ; iar „tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun, fii blând ; fii bun mai ales pen- „tru accia pentru cari mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători „sau răi. Nu uita că, dacă cincizeci de deputați te am ales Domn, „însă ai să domnești peste două milioane de oameni ! Fă dar ca „domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptate ; împacă pati- „mile și urile dintre noi ; și reintrodu în mijlocul nostru strămo- „șasca frăție. Fii simplu, Măria Ta, fii bun, fii Domn cetățan ; „urechea ta fie pururea deschisă la adevăr, și închisă la minciună „și lingușire. Porți un frumos și scump nume, numele lui Ale- „sandru cel Bun. Să trăiești dar mulți ani, ca și dînsul ; și fă,

„o Doamne, ca prin dreptatea Europei, prin desvoltarea institu-
„țiilor noastre, prin simțimentele tale patriotice, să mai putem
„ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, când Ale-
„sandro cel bun zicea ambasadurilor împăratului din Bizanția,
„că : „*România nu are alt ocrotitor de cât pe D-zeu și sabia sa*“. Să
„trăiești Măria Ta“.

*

S'a zis și s'a susținut că alogerea lui Vodă-Cuza a fost o surprindere pentru toată lumea; că el ar fi fost un „ilustru necunoscut.“ Eroare adincă.

A. Cuza făcuse studii în străinătate și luase parte la mișcarea din 1848. Esilat de cătră Michaiu Sturza, el scăpase la Brăila și și găsisse adăpost la familia *Hurmuzachi*, în Bucovina. Intors în Moldova, el fu numit de cătră Grigorie Ghica Director la Min. de Interne și apoi părcălab la Galați, unde și azi se ține minte administrația lui. A păstrat această înaltă funcție și sub Vogoridi și demisia resunătoare ce a trimis acestuia a fost o armă puternică în mâna Partidului Național pentru a sfărma întâiele alegeri, ilegale, pentru Divanul ad-hoc. Sub Căimăcămia de Trei a fost Ministru de resboiu, provisoriu, cum erau toți Miniștrii ei.

Cunoscut în țară, el era cunoscut și în străinătate. Când era vorba a se numi un Caimacam în Moldova în locul răposatului T. Balș, *Thouvenel*, ambasadorul Franției la Constantinopole a văzut pe Ethem-Pașa propunând marelui Vizir o listă de trei persoane: *Costin Catargiu*, *Vasilică Sturza* și *A. Cuza*. Fiind că nu cunoștea aceste persoane, ambasadorul a depeșat lui V. Place, consulul frances din Iași, și acesta i a respuns: „*Vasilică Sturza și Cuza escelenți sau neutri*, Costin Catargiu detestabil.“ Era vorba despre Unire. Când Cuza și a dat demisia de prefect al Galaților, V. Place care cunoștea așa de bine Moldova și pe oamenii ei, serie cătră Comitele Walewski: „Prefectura de Galați este cea mai importantă din Moldova și *d. Cuza care o administra, trece, cu drept cuvint, ca unul dintre funcționarii cei mai capabili, cei mai onorați și cei mai energiei din țară. Prin averea sa și prin relațiunile sale de familie, el ocupă un loc însemnat în opinia publică*.“

Un lucru nu prea dumeria pe cunoscuții soi: cum acest barbat ajuns Vornic Mare și, prin urmare, pe aproape ultima treaptă a Boieriei, cum a îmbrățișat cariera militară, și, în curs de câteva luni, a fost trecut de Vogoridi prin toate gradele militare până la Colonel ?

Cuza n'a spus nimărui pentru ce a făcut aceasta ; dar putem să ne închipuim. Ca și un alt Vornic Mare, Iorgu Roznovanu, Cuza putea fi încredințat că Țerile Române intrând într'o Eră nouă, Armata română va înceta a fi o simplă „strajă pământescă“ cum se prevedea în Regulamentul Organic ; și că, venind poate timpul ca România să facă apel la vitejia fiilor sei, era o datorie pentru el, în al cărui piept bătea o inimă vitează, ca să se pregătească din vreme pentru asemenea timpuri.

Din cele de mai sus rezultă, credem : legenda că Cuza-Vodă a fost un „ilustru necunoscut“ asupra căruia toți s'au învoit să-l aleagă pentru că nu s'au putut înțelege asupra unui în adevăr vrednic de a domni, această legendă ar trebui să dispară din Istorie.

Simplul fapt că Colonelul Alesandru Cuza a fost ales, împreună cu Mavrogheni, Vice-president al Camerei, la 2 ianuar, adică mai înainte de a i se pune candidatura la Domnie, sfarmă definitiv legenda. Un om nul nu se alege, în unanimitate, Vice-president al unei Camere, în care erau A. Panu, M. Kogălniceanu, C. Hurmuzachi, Lascar Catargiu, și câți alții!

Acum, că la votul pentru Domnie au intervenit și alte considerațiuni ; se poate. Liniștit, dușman al fraselor pompoase, iubind petrecerile, unii 'și vor fi închipuit că'l vor avea drept instrument, și că vor face cu el ce vor voi. Se poate. Dar cât de mult aveau să fie amăgiți cu toții! Suit pe tron, el nu a zis ca Ioniță Sturza, dar s'au încredințat în curînd cu toții că : „*are cine'i domni!*“

Unanimitatea Deputaților Moldovei 'și pusese nădejdea în El și nădejdea Moldovei nu a fost înșelată.

*

Suit pe tron sub numele de *Alesandru Ioan I*, Cuza-Vodă voi să încredințeze Ministerul lui An. Panu ; dar acesta puse ca cea întâi condiție *intervenirea armată în Muntenia* ; ceia ce Domnul refușă. Și a avut dreptate. Astfelu de expedițiune era nepractică, primejdioasă, și nepolitică în același timp.

Nu era nici un ban în lăzile visteriei și armata moldovenească, multă, puțină cât era, nu era de felu pregătită pentru un resboiu ; chiar nici o simplă preumblare triumfală, cum se susține, nu se putea face în câteva zile, pe glodoasa iarnă din 1859 : când nu erau poduri pe riuri și când de la Mărășești și până la

Ploiești nu era nici o palmă de șosea. Presupunând chiar că armata ar fi mers în trăsură, în câte zile ar fi făcut ea cele 400 de kilometri? Dar dacă până ce ajungea la București se alegea Domnul Mnteniei și armata 'i jura credință. Ce s'ar fi întâmplat, dacă în această aventură ar fi curs sânge frățesc?

Victor-Emanuel a intrat, câteva luni după aceea, ca triumfător în Milan, dar bătuse *pe Austriaci*. În Toscana, înse, Parma, Modena, Neapole, s'a dus numai după ce populațiunile s'au revoltat pretutindinea, au alungat principii devotați Austriei și, prin plebiscite în regulă, au votat anecsiunea țărilor cătră Piemont.

Aceasta era calea de urmat. Ca să dobândim ceva, trebuia să ne arătăm unanimi înaintea Europei; dar o Unire cu sila, impusă prin arme, greu ar fi fost primită de cătră Europa. Aceasta e și părerea lui V. Sturza care formează primul Ministeriu cu Manolachi Costachi, Lascar Rosetti, V. Alesandri, C. Rolla.

În Muntenia alegerile făcute la 8, 10 și 12 ianuarie au dat o majoritate covârșitoare guvernului. Abia s'au putut strecura 30 de deputați: partisans alui Al. Ghica, moderați și înaintați. Partidul Național se hotărăște a face apel la popor pentru ca să facă presiune asupra Adunării și, la nevoie, chiar să o isgonească. În zilele de 22 și 23 ianuarie, dealul Mitropoliei e plin de mii de oameni, gata a ajunge la ori ce estremeitate. Căimăcămia luă măsuri de represiune și alegerea lui G. Bibescu era sigură; dar Ministrul de resboiu generalul Barbu Vlădoianu făcu cunoscut Căimăcămiei că el nu va da ordin și că armata nu va trage în popor. Atunci guvernul cedă; și când D. Ghica la întrunirea de la Concordia, și mai apoi V. Boierescu în ședința secretă de la Cameră, 24 Ianuarie, au făcut apel la unirea tuturor și au propus a se alege Domnul Moldovei, toate inimile erau câștigate. „Mitropolitul 'și înălță mâinile înaintea icoanei sf. Treimi, și cu ochii plini de lacrimi, cu o voce tremurândă, zise: „Doamne D-zeul părinților noștri, a-
„runcă-ți privirea ta asupra inimilor noastre, și nu slăbi curajul
„fiilor tăi. Unește-i pe toți într'o cugetare și într'o simțire, și
„fă ca inimile lor să aibă aceeași bătaie pentru Țara lor. Prințul
„Cuza este Unsul tău între noi și pentru dânsul jurăm toți că'l
„vom susține“.

La redeschiderea ședinții se procede la vot, prin scrutin secret, și Domnul Moldovei este ales în unanimitate.

Cuza-Vodă a primit fără a sta un minut pe gânduri corona ce i se oferia; a însărcinat pe I. A. Filipescu și pe generalul N.

Golesecu a forma Ministeriul în Muntonia, și în aceeași zi, Domnul Principatelor-Unite Moldova și Țara Românească scria către Marile Puteri „..... Intemeindu-mă pe votul Adunării ad-hoc, rostit din nou de către Adunarea Moldovei în ședința sa din 5 ianuarie, constatez încă o dată că Țara au cerut Unirea cu un Prinț străin. Cât pentru mine personal, am lucrat tot de a una la succesul acestei combinări, și alegerea mea nu au putut slăbi nici de cum convingerile mele de mai înainte.

„Lipsit de ambiție personală și nedorind alta de cât binele Țerei mele, așa precum ea’l înțelege și’l cere, nu am trebuință de a declara că voi fi tot d’a una gata a mă întoarce la viața privată, și că nu voi considera retragerea mea ca un sacrificiu, dacă Marile Puteri, luând în băgare de samă dorințele legitime a unei nații ce aspiră a se desvolta și care vede dinaintea sa deschizându-se calea unui nou viitor, ar consfinți prin alor hotărâri o combinație ce pentru această nație ar îndeplini toate sperările ei“.

Comisiunea Camerei Muntene, venită la Iași cu Actul de alegere, a fost primită cu un entusiasm peste putință de descriș, atât în Cameră cât în întreaga capitală a Moldovei și C. A. Rosetti care putea cunoaște pe oameni, s’a mărginit a depeșa la București numai următoarele cuvinte: *„Domnitorul nostru este întru totul sublim“.*

După ce a trimis pe C. Negri cu o deputație la Constantinopole, pe V. Alexandri și St. Golesecu la Paris ca să stăruie pentru confirmarea faptelor îndeplinite, Cuza incepu a governa.

*

Doamnelor și Domnilor.

27888
Ori de câte ori se va vorbi despre domnia lui Cuza-Vodă, vă rog să nu uitați că, ajuns la tron în vîrstă de 38 ani el a abdicat când era de 45 de ani. Vîrsta de 45 ani este pentru foarte mulți oameni începutul rodnicei lor cariere, și câți oameni mari ar fi fost puțin însemnați dacă activitatea lor ar fi conținut la 45 ani. Timpul este cel mai prețios ajutor al omului.

Să nu uitați, de asemenea, vă rog, că Vodă Cuza a domnit numai șapte ani. Ce ar fi însemnat în Istorie glorioasa domnie a lui Stefan cel Mare dacă el ar fi încetat a domni la 1464? Și unde am fi noi dacă ar fi isbutit stupida conspirațiune în contra Domnitorului Carol I, din 1873?

Țineți apoi socotială de patimile politice și de slăbiciunile judecății omenеști. Când ni este drag un Domnitor, tot binele numai el l'a făcut, iar pentru cele rele sînt vinovați Miniștrii respunzători ; când avem cuvinte ca să nu'l iubim, tot răul de la el purcede ; iar dacă s'a făcut și ceva bine, acesta e meritul Miniștrilor sei. Așa e *Regimul Constituțional*.

Sermanul Regim Constituțional ! De o sută de ani de când e introdus acest regim pe continentul Europei numai vr'o cinci Miniștri *respunzători* au fost condamnați ; pe când mare este numărul Capilor de stat, *inviolabili* după Constituție, cari au apucat drumul esilului.

Mai țineți socotială de greutățile materiale și morale ale situațiunei.

Două Capitale, două Ministerii și două Adunări, în curs de trei ani ; cu o Comisiune Centrală la Focșani care trebuia să facă proiectele de lege de interes comun, și care face ce știe și ce vrea să facă ea, și Domnitorul vecinic pe drumuri, cu cai de poștă, făcând une ori septămâni întregi drumul de la Iași la București și înapoi, fără relațiune directă cu Miniștrii sei luni întregi. Adăogiți la aceasta că eram la începutul vieței noastre constituționale, fără partide politice bine definite, cu o oligarchie stăpână pe Adunare, și prin urmare și pe Ministerii : *în curs de trei ani șese Ministerii în Moldova și nouă în Muntenia*.

Mai gândiți-vă apoi și la cele următoare.

Alegeroa de la 24 ianuarie se făcuse cu unanimitate ; dar câte voturi erau sincere ? „Erau înse în București, zice o gazetă „de atunci, multe fețe palide, mulți oameni neliniștiți de ceia ce „făcuseră într'un avînt de generos patriotism ; pîntre aceștia, „unia sperau că Unirea nu va fi primită de cătră Puteri și că vor „putea găsi iarăși ceia ce au fost pierdut ?“ Și cum că aceasta nu e o simplă afirmare, ne o dovedește următorul extract din *Journal de Constantinople*, ziar oficial. „Înalta Poartă nu va pune o mare „însemnătate asupra nouălor protestații ce i vin, mai cu samă din „Țara Românească, contra înaltei administrații a acestei provincii, „și chiar însuși în contra Colonelului Cuza. Știm de sigur, în a- „devăr, că chârția acoperită de un număr foarte considerabil de „semnături din partea Boierilor celor mari și a proprietarilor celor a- „vuți din România a fost adresată A. S. Marelui Vizir. De mai mult „timp o manifestație a claselor înalte din România nu mai avusese un „caracter atît de marcat de unanimitate . . . In suplica de care e vorba,

„și în care Poarta este conjurată a nu acorda nici de cum Înves-
titura pentru ambele Principate, *figurează numele de înalte per-
soane din toate partidele . . .*“ (din *Steaoa Dunărei*).

Aceleași persoane care intrigau în afară, acusau pe Domnitor, în lăuntru, că ocasiunea era minunată de a dobândi un Domn Străin, și că el stăruie numai pentru sine. Negri, Alexandri și St. Golesecu cari stăruiau pentru Vodă Cuza, ni sint o garanție că nu se putea dobândi mai mult.

Dar nici nu trebuia atunci Domn Străin.

Domnia lui Cuza-Vodă a fost o epocă *necesară*, introducătoare la Regimul pe care toți 'l doriau.

Un Domnitor catolic *nu ar fi putut face secularizarea averilor Mitropoliilor și Episcopoiilor, Mănăstirilor închinat și neînchinat.*

Un Domnitor catolic nu ar fi putut serio Patriarhului din Constantinopole acea scrisoare care a răpit de entusiasm țara întreagă.

Un Principe Străin, întemeitor de dinastie, nu putea intra în luptă cu țara *legală*, cu oligarchia, pentru a da dreptul de vot și altor clase sociale și nu putea intra în luptă cu proprietarii, resolvind Cestiunea Țărănească în feliul cum a făcut-o Vodă-Cuza.

Toate aceste cestiuni trebuiau resolve înainte de instituirea Dinastiei.

Și pentru aceasta era nevoie de un om cu o voință de fier, punind în primejdie în tot momentul și corona și persoana sa, neavând în vedere altă ceva de cât reformele democratice de care era setoasă nația română.

Acest om a fost Cuza-Vodă.

Principele Străin mai putea aștepta.

Aceasta era părerea Domnitorului și părerea lui Kogălniceanu, Alexandri, Manolachi Costachi, V. Sturza, Brătienilor, Goleștilor, alui Bozianu, a Crețuleștilor, alui V. Boierescu, a întregii *Stânge* în contra *Dreptei*. Nu putem întrebuința cuvântul de Liberali și Conservatori, pentru că nu putem face nimărui injuria de a crede că ar fi dorit să conserve Regulamentul Organic.

Pe când Dreapta din Comisiunea Centrală pregătia un Proiect de Constituțiune prin care corona se încredința unui Principe Străin, socotindu-se Domnul stăpânitor numai ca un *Locuțitor* vremelnic al tronului, Roșii făceau întruniri publice pe Câmpia Filaretului *in contra Domnului Străin*, iar discursurile oratorilor se

publicau în „Românul“. Asemine întruniri publice s'au ținut și în Iași pe șesul de la Frumoasa, 1861.

*

După 5 și 24 ianuarie, Alesandru Ioan I începu a governa cu o mână fermă. Cele întâi circulări ale Miniștrilor de Interne aratau spiritul în care avea să lucreze noul Regim. După un tablou al abuzurilor încuibate în administrațiune, abuzuri care trebuiau să înceteze, *V. Sturza* scria către prefecți: . . . „Chiem o „sebita luare aminte a Dv. asupra lăcuiitorilor săteni; feliuritele „și grelele suferinți ce au trecut asupra capului lor, reclamă mai „cu dinadinsul îngrijirea guvernului. Veți cerceta dar cu cea mai „mare scumpătate nevoile și trebuințele lor; veți combate și veți „stavila abusul de asupra lor, din ori ce parte ar veni; veți su- „pune unei adevărato și aspre responderi pe funcționarii de sub a „Dv. atârnare ce s'ar abate de la asemine datorii; veți îndrepta „economiiile Cutiilor sătești către adevărata lor destinație, de unde „s'au fost abătut; într'un cuvânt veți aduce mângâiere și liniște „în vetrile lăcuiitorilor, până ce nouăle Instituții vor așeza soarta „lor pe o cale mai fericită. Astfeliu veți fi reprezentanții unui gu- „vern părintese, precum în adevăr el trebuie și vroiește să fie.“

Peste câteva zile, generalul N. Goleseu scria către cei din Muntenia: „ . . . Legea va fi dar mijlocul; ea vă face chiar o „datorie neapărată ca, de acum înainte, să aplicați legile fără deo- „sebite de clasă; să tratați pe toți locuitorii din acel district după „meritele lor personale, după calitățile morale; iar nu ca în tre- „cut după niște deosebiri convenționale . . . Deveniți, de acum „înainte, inițiatorii poporului la o viață nouă, viață de libertate „și naționalitate . . . “

În cei dintâi trei ani, până la Unirea definitivă, pe când Comisiunea Centrală făcea Constituții; pe când Adunările discuteau, votau bugete, resturnau Ministerii ori le dădeau în judecată, cum a făcut Camera munteană cu Manolachi Costachi, singurul Ministeriu care a avut onoarea a fi trimis înaintea Curței de Casație, Domnitorul cu *Ministeriile de primăvară*, lucra pentru introducerea reformelor cuprinse în art. 46 din Convențiune.

Sub Manolachi Costachi s'au secularizat averile Mitropoliilor, Episcopiilor și Mănăstirilor pământene; s'a supus pe toată lumea la bir și la darea funciară; s'a regulat comptabilitatea statului;

s'a făcut legea patentelor ; s'a întocmit un serviciu de statistică și s'a înființat un batalion de geniu pentru lucrarea șoselelor.

Sub Mihail Kogălniceanu s'a supus la recrutare toate clasele sociale ; s'a oprit bataie aplicată vinovaților ; s'au tăiat *butucii* de prin grosuri ; s'au construit închisori mai omenoase pentru preveniți și s'a creat *Universitatea din Iași*, 1860.

Egalitatea se traduce în fapt. Boierii mari și mici, s'au lepădat de titlurile de boierie, care figuraseră până atunci până și în procesele-verbale ale Adunărilor.

Conștiința că toți sînt egali înaintea legii a pătruns până și la sate. Când au văzut Țeranii că Boierii sînt supuși la bir ca și Țeranii ; că recrutarea se face prin tragere la sorți după liste în care toți flăcăii erau înseriși ; când au văzut că guvernul face șosele, ceia ce până atunci se făcuse numai prin beilie ; atunci, față cu aceste reforme pe care le văd și le pricep, înțeleg *toți* că s'au schimbat lucrurile. Atunci țeranul știe că „s'a rădicat bataia“ ; merge și el liniștit pe drum și strigă și el la surugiii boierești că „jumătate de drum este a lui“. Boierii se puteau sfădi în Adunare ; Ministeriile se puteau schimba ; Țeranul era incredințat că, mai pre sus de cât toți, este cineva care se îngrijește și are milă de el. El nu cetia gazete și nici nu făcea politică ; dar vedea, observa, și cele ce vedea se întipăriau odată în crierul lui sănătos, și pe fie ce zi se incredința că *timpuri nouă au sosit*.

În oraș efectele au fost și mai însemnate. Neguțitorul atât de oropsit până atunci și lasat la bunul plăc al polițaiului, care'l putea „țintui cu urechea la stălp în piață“ și a-i arunca marfa „iama“, a înțeles că de acum înainte se va îmbunătăți și soarta lui. O mulțime de negustori români supuși străini (sudiți) s'au lepădat de protecția străină.

Accastă perioadă de trei ani s'a încheiat prin strălucitul succes diplomatic al Domnitorului, *Unirea definitivă* (11 decembre 1861).

*

Perioda de trei ani care urmează e și mai rodnică în fapte mari.

La 24 Ianuarie Adunările se întrunesc la București pentru a forma Adunarea României, *Una și în veci Nedespărțită* ; Comisiunea Centrală rămâne desființată și un Ministeriu se formează, reprezentând majoritatea Adunării sub președința lui *Barbu Cargiu*.

Sesiunea din 1862 este însemnată prin diferențierea Partidelor. De o parte erau *Conservatorii* cu L. Catargiu, P. Mavrogheni, Gr. Sturza, G. Știrbeiu, Ap. Asachi și majoritatea Camerei, și de ceia altă parte liberalii cu An. Panu, M. Kogălniceanu, Brătienii, Goleștii, Rosetti, Bozianu, Boereștii, G. Vernescu, G. Apostoleanu și alții.

Lupta nu era egală, nu numai pentru că era majoritatea și minoritatea; ci pentru alte motive. Conservatorii erau strânși cu iubire în jurul unui șef nediscutat *Barbu Catargiu*, bărbat cu o cultură aleasă, orator plin de foc, care inspira respect și teamă, chiar și adversarilor; pe când în partidul liberal nu era comunitate de vederi și nici unul din marii sei barbați nu se putuse impune ca șef.

Cu toate aceste s'au dat bătălii memorabile, mai ales în discuțiunea *Legii rurale*. Conservatorii văzîndu-se stăpâni absoluți ai situațiunei, se hotărâse a rezolvi această gravă cestiune în folosul proprietarilor. Prin legea ce o votează ei hotărâse că proprietarii se leapădă de toate drepturile și privilegiile ce aveau din vechime și dau țeranilor fără nici o dispăgubire locuri pentru casele și gospodăria lor în cuprinsul satelor. Țeranul este dar declarat liber, fără nici o îndatorire cătră proprietar. Dar și proprietarul nu mai are nici o îndatorire față cu locuitorul țeran. „*Țeranul stăpân absolut pe brațele lui, Proprietarul stăpân absolut pe moșia lui*“. În zadar Kogălniceanu, într'un discurs care a ținut trei zile, a dovedit că nu poate fi vorba de libertatea țeranului. Ei au fost pururea liberi, și dacă se făcuseră abuzuri, abuzurile au fost desființate de cătră C. Mavrocordat. Era vorba de *pămîntul țerănesc* care fusese răpit de cătră proprietari; era vorba a li se înapoia macar o parte din acest pămînt și nu de geaba, ci prin o justă despăgubire. Kogălniceanu cerea ca România constituțională să facă pentru țerani macar atâta cât făcuse Țarul Alesandru II pentru moșieii Ruși. Barbu Catargiu nici nu voia să audă despre vre un drept al țeranilor asupra moșiilor particulare; recunoștea înse că li trebuie pămînt și 'i îndrepta să cumpere moșii cu bani împrumutați de la o Bancă, care se și plănuia.

Legea a fost votată; dar Vodă Cuza refuză a o sancționa.

După asasinarea lui Barbu Catargiu chiar în curtea Mitropoliei când ieșia de la Cameră, partidul conservator se descompune și liberalii fiind în minoritate, Domnitorul formează un Ministeriu *al seu* cu N. Crețulescu în frunte.

Atunci se formează *Coalițiunea zisă Monstruoasă* pentru că în ea liberalii înaintați, republicanii de odinioară, erau cu partidul conservator. An. Panu, I. Ghica, Manolachi Costachi au intrat în coalițiune.

Desbaterile asupra Adresei din 1863 au fost în realitate lupta în contra Domnitorului. Septămâni întregi s'au pronunțat adevărate rechizitorii în contra guvernării sale și nici persoana lui nu a fost cruțată.

Se imputa Domnitorului că ar fi zis în Mesagiul de deschidere a Adunării: „In urma unui trist eveniment (asasinarea lui Barbu Catargiu) am luat eu însumi cărma guvernului“, uitând că, în ședința de la 9 iunie 1862, majoritatea Adunării hotărâse următoarele . . . „luând în privire greutățile ce preîntimpină guvernul pentru a mănține ordinea publică, Adunarea, pentru binele Țerei, dă Guvernului putere discreționară până la întâia Duminică a viitoarei luni decembre, de a lua toate măsurile, și chiar cele mai energice, în privirea acelora ce i ar afla că conșpiră sau făptuiesc în contra liniștei publice, de a i aresta, de a i înfrâna și chiar de a i depărta din țară, precum și de a suspenda libertatea presei.“ Dar atunci era vorba de un guvern conservator, în frunte cu Ap. Arsachi.

„ . . . De patru ani, guvernul Măriei Tale nu 'și a aplicat puterile sale legale spre a înlesni sincera funcționare a mecanismului constituțional. Concursul oamenilor n'a putut lipsi Măriei Tale; căci în șesesprezece ministerele ce s'au succedat de patru ani, au intrat toți barbații cari au o valoare politică în țară, fără deosebire de opiniune politică, și toți au ieșit de la putere, fără a lăsa nimic în urmele lor, decât poate reputațiunea lor politică.“ Eată numai o parte din această *Doleanță* contra Domnului Țerei.

Domnitorul oprește pe Vice-președintele camerei de a i ceti Adresa, zicând că o cunoaște, și i spune să dea *chârtia* în mâna Președintelui Consiliului.

De atunci, lupta ajunge și mai violentă între Domn și Adunare. Incepe a se vorbi de conspirațiuni și comploturi; dar și despre o lovitură de stat.

Kogălniceanu este chemat la Ministeriu.

Coalițiunea simte că Vodă-Cuza și Kogălniceanu, cu energia lor, pot merge cât de departe; și de aceea ea 'și schimbă tactica.

In loc de a se încerca să țină Ministeriul în loc, Adunarea

se va grăbi a vota toate proiectele de legi prezentate, pentru ca să împartă cu Domnul meritul reformelor făcute.

Și atunci începe acea rodnică sesiune din 1863/4, care se inaugurează cu *Secularizarea moșiilor Mănăstirilor închinată* și isgonirea călugărilor greci. În trei luni se votează Codicele Penal, legea comunală și județană, legea pentru organizarea judecătorească și pentru organizarea armatei, o lege asupra Instrucțiunii, legea Consiliului de Stat, pentru Căile ferate, etc.

Adunarea nu voia să dea Domnitorului motiv binecuvîntat de a face o lovitură de Stat. Kogălniceanu o supune la o grea încercare: el presintă Adunării un proiect de *lege rurală*. Adunarea primi în principiu *împroprietărirea țăranilor* cu despăgubire pentru proprietar, dar numai pe 2 $\frac{1}{2}$ fălci, rămîind ea pentru pămîntul de care ar mai avea nevoie, țăranul să se înțeleagă de a dreptul cu stăpînul moșiei. Dar în acelaș timp se dă un vot de blam lui Kogălniceanu.

Domnitorul nu primește demisiunea Ministeriului; ei înaintează Adunării un *proiect de lege electorală* și o proroagă până la 2 Maiu.

La 2 Maiu, Camera fu disolvată.

Domnitorul făcu *Apel la Țară*; pentru că „*o oligarchie tulbu-
rătoare a știut a împedica neconținut stăruințele mele pentru bi-
nele pubic și a redus guvernul meu la neputință.*”

Poporul român este chemat a se rosti *prin plebiscit* asupra *Statutului fundamental* și asupra noiei Legi electorale.

Entuziasmul în țară este la culme. Nenumărate adrese de mulțemire se înaintează Domnitorului. Dintre aceste adrese aducem numai una care ne interesază mai mult, cea a *Universității din Iași*:

Inălțimei Sale Prințului Domnitor

Consiliul academic al Universității din Iași, vine respectuos a Vă ruga să primiți espresiunea de grațitudine de care este pătruns pentru constanta M. Voastre sollicitudine în cestiunea rurală, pentru inițiativa ce Ați luat prin guvernul M. V. spre rezolvarea ei echitabilă și liberală, precum și spre a înzestra România cu deplină representațiune națională, care să resolve cestiunile vitale interioare de la care atărnă tot viitorul poporului Român.

Rectorul Universității, T. Maiorescu.

Membrii Consiliului: Vladimir Suhopan, N. Ionescu, Jac. Negruzzi, Gr. Cobălcescu, Gh. Mârzescu, V. Alesandrescu, I. Pop, St. Emilian, St. Micle, P. Suceiu, N. Cuiianu.

La Craiova entuziasmul era așa de mare, seric prefectul, că circulația era imposibilă pe strade.

Pretutindine se continuă listele de subscripțiuni, acoperite cu mii de semnături, ca să se ofere Domnitorului *câte un tun* de fiecare județ.

683928 de voturi aprobă Statutul și dau Domnului puterea de a promulga legi prin decrete până la deschiderea Camerelor, căci acuma era și un *Senat* (Corpul ponderator).

Ziua de 21 Maiu 1864 în care s'a prezentat Domnitorului rezultatul plebiscitului și în care a primit felicitările Corpurilor constituite ale Statului, a fost una din cele mai frumoase zile din Domnia lui Alesandru Ioan I.

După o călătorie de câteva zile la Constantinopole, unde a fost primit și serbătorit ca un Suveran, Cuza-Vodă s'a întors în țară cu gloria de a fi dobândit pentru Țară și de a fi realizat a doua mare dorință a Divanurilor ad-hoc: *Autonomia*.

Ambasadorii celor Șapte Puteri, întruniți în Conferință, aprobând Statutul cu mici modificări, pun în fruntea decisiunii lor următorul articol:

„*Principatele-Unite vor putea în viitor modifica și schimba legile care privesc la ocârmuirea lor lăuntrică, cu concursul legal al tuturilor puterilor statului și fără nici o intervenire din afară, esceptându-se bine înțeles legăturile ce unesc Principatele cu Imperiul Otoman.*“

Noua *Lege Electorală* îndeplinia și a treia cerință a Adunărilor-mame: *Guvernământ Constituțional Representativ*, căci acorda dreptul de vot tuturor Românilor.

Alegătorii sînt de două categorii: *primari* cari aleg un delegat la 50 de alegători și *directi* cari votează de a dreptul.

Delegații și alegătorii directi de la sate aleg câte doi deputați de județ. Restul deputaților, până la 160 se compune din deputații aleși de cătră orașe.

Toți Români cu venit de 100 galbeni și patentarii din V clase sînt alegători în orașe sau la sate. Sînt scutiți de cens: preoții parohiilor, profesorii academiilor și ai colegiilor, doctorii și licențiații diferitelor facultăți, avocații, inginerii și arhitecții, institutorii primari ai scoalelor publice, precum și capii instituțiilor private recunoscute de cătră guvern.

Orașele mici ca : Fălcui, Niamț, Hârlău, Curtea de Argeș, Nicorești, Drăgășani, ș. a. aleg câte un deputat, completându-se alegătorii până la 100 cu *directii* vecini.

*

După promulgarea Statutului s'au făcut marele reforme din timpul *dictaturei*. S'au promulgat prin simplu decret domnesc o serie de legi, de atâta timp așteptate, care au schimbat fața societății române. Atunci s'au introdus Codicele Napoleon, s'a făcut legea pentru organizarea armatei, legea asupra Instrucțiunei publice prin care se introducea învățământul primar gratuit și *obligator*, legea pentru organizarea corpului telegrafo-poștal, legea asupra măsurilor și greutăților și s'au sancționat legile votate în sesiunea trecută a Adunării. Consiliul de Stat cu Bozianu, Vernescu, Crețescu, Strat, Calimah, Poenariu și alții, lucra în permanență, și urmele triste ale trecutului dispăriau pe fie-ce zi.

La 15 August se promulgă *Legea Rurală*.

Făcut'a vre o impresie asupra maselor țărănești aceste reforme și chiar legea rurală, pentru care Vodă-Cuza făcuse lovitura de Stat și pusese în primejdie corona și chiar viața sa ? D. Xenopol crede că „ele rămăneau neînțelegătoare și nemișcate . . . „Lut inform, nefrământat de gânduri, nedeșteptat nici macar de „îmboldirea interesului individual, el rămânea nepăsător la tot ce „se petrecea“.

Credem că dl. Xenopol este nedrept cu țeranul român. Noi credem, din contra, că în cursul viacurilor de aspirare el a fost mult, foarte mult „frământat de gânduri“ ; și tocmai această cumplită frământare l'a învățat să tacă, să nu-și deschiză ușor inima către ori și cine, să rămână concentrat în sine însuși „pentru că era încredințat că nimea nu-i voia bine“.

Când s'a făcut *marea reformă*, Țeranul 'și a deschis și el inima, și în călătoria triumfală ce a întreprins Cuza-Vodă în Moldova în august și septembrie 1864, la fie care stație de poștă, ca și în fie care oraș, mii de țerani alergau să mulțemiască cu lacrimile în ochi Marelui lor părinte și binefăcător.

Când Domnitorul s'a oprit pentru câteva zile la moșia sa Ruginoasa, în ziua de 8 septembrie au curs mii de țerani din județele Moldovei de Sus. A doua zi erau 6000.

Domnitorul a venit în mijlocul lor, li au dat o tălmăcire asupra legii rurale, i au sfătuit ca, mai mult de cât în trecut, să

fie oameni de bună rânduială și de o îndoită hârnicie, fiind în adevăr liberi pe munca lor. Odată cu urările sătenii au închinat Măriei Sale o pâne mare purtată de șese bătrâni, cu sare, un berbec împodobit cu cordele de trei colori, și următoarea adresă :

„Prea Înălțate Doamne !. Mare ești tu Doamne ! „Prin actul „din 14 August milioane de suflete care zăceau de seculi sub o „sânda boiereseului și în desevărsită sărăcie, azi sint eliberați și „chienați la rîndul oamenilor ;

„Bunule părinte al plugariului Român ! Tu ne dai lumina, „tu ne dai viața și tu ești puternicul stăpânitor, unicul Domnitor „carele ai fost menit de D-zeu sfântul să fii mântuitorul nostru, „de la copilul din fașă până la bătrânul din cărjă. Așa, Prea I- „nălțate Doamne, ni ai făcut dreptate. Ai rupt în fine zapisul „sclăviei, ni ai dat ogorașul, hrana familiei noastre, și ai făcut ca „și în vatra țeranului să domineze liniștea și fericirea. Speranța „de viitor Tu ai deșteptat în inima amorțită a locuitorului sătean ; „și el cu totul pătruns de recunoștință pentru făcătorul lui de „bine, de la altarul D-zeiese unde a rădicat glas de rugăciune, a- „leargă, vine, să Vă întimpine cu bucurie și respect, și jură la „picioarele Măriei Tale credință, dragoste, recunoștință eternă.

„Uitate să fie Doamne, suferințele trecute. Nici voim, Prea „Înălțate Doamne, a ști cine au fost pricina îndelungatei noastre „patimi în trecut, și treacă, cu toată ura ce i se cuvino. Inimi „senine încoroane pe Suveranul Țerei și de la toată suflarea auză „glasul de bucurie și de bine-cuvântare“ !

„Să trăiască Mântuitorul țeranului pontăș !

„Să trăiască Alesandru, Suveran al Românilor, d'împreună cu „Măria Sa Doamna, ani mulți și fericiți, și în sprijinul brațelor „noastre rămâne la fiecare, de a pururea, încredințată tăria tro- „nului Măriilor Voastre.

„Primește Măria Ta, binecuvîntarea și jurămîntul de cre- „dință ce venim cu miile să depunem, noi prea plecații și umiliții „voștri servitori.“

*Să facem urări, Doamnelor și Domnilor, ca în tot'l'aina pe pă-
mîntul românesc, miile de țerani să se adune numai pentru a'și arăta
recunoștința pentru dreptatea ce li s'a făcut !*

În novembre s'au făcut alegerile pentru Cameră și s'au ales 20 de deputați țerani. S'au criticat aceste alegeri și s'a spus că acei deputați țerani nu ar fi fost pregătiți pentru acea mare chiemare. Critica este cel puțin curioasă. Nu trebuie să aleși țera-

În 1859, pe când Napoleon III pregătia Resboiul care a adus Unitatea italiană, Domnul României a concentrat armatele celor două Principate în *tabăra de la Florești*, și astfel am contribuit și noi la strălucita campanie din Italia, obligând pe Austria să 'și țină trupele în provinciile răsăritene ale monarhiei, de teama unei revolte a Ungurilor și a invasiei lui Cuza în Transilvania.

Când patriarhul de la Constantinople 'și a permis a face Domnului oare care muștrări în privința legii pentru *autocefalia* Bisericii pământene, el a primit un răspuns cum nu credem că s'a mai înaintat vre o dată Patriarhiei.

Când, în 1865, Marcele Vizir a îndrăznit a se amesteca în treburile lăuntrice ale Principatului, Cuza-Vodă i a răspuns într'un mod care a produs un entusiasm nedescris în țară, și a avut resunet și în străinătate.

Dar acțiunea lui în afară nu s'a mărginit aici.

Pe cel mai strălucit tron din lume domnia pe atunci acel vișător încoronat care se numea *Napoleon III*.

El voia să realizeze în fapt *principiul Naționalităților*. Ajustase la Unitatea Italiei și ni dase nouă Unirea.

Napoleon voia să meargă mai departe: a renaște Polonia din cenușa ei și a da Ungurilor libertate.

Atunci, de la Capul Nord și până la Capul Matapan, un lanț de state de mijloc, dar strâns legate între ele: Suedo-Norvegia, Polonia, România, Ungaria, Turcia regenerată și Grecia, ar fi constituit un bulevard puternic între Europa și despotica Rusie, și ar fi silit pe această putere a se îndrepta spre Asia pentru de a pururea. Cuza-Vodă era pivotul în jurul căruia se învârtiau toate aceste mari costiumi. Cu învoirea Turciei și a Angliei, fiind că era vorba de Rusia, în Principate se făceau depozitele de arme; aici se puneau la cale revoluția polonă și cea ungurească. Cuza avea să tragă mari foloase pentru Țara sa.

Dar Napoleon III 'și prea împărția activitatea: intervenție în Syria pentru Maroniți, resboiu în China pentru interese comerciale, mai ales engleșești, și acea fatală expediție din Mexico, a face murdară de bancheri care a struncinat adînc prestigiul lui.

Atunci planurile din Orient au fost părăsite; Rusia a înădușit revoluția Polonilor cu „Pohod na Sibir“, iar de o rescoală a Ungurilor nu a mai putut fi vorba.

Dar ni a rămas din acel timp Convențiunea încheiată între

Cuza-Vodă și imputernicitul revoluționarilor unguri, generalul *Klapka*, 5 ianuarie 1861.

Cităm câteva rînduri din această Convențiune, pentru ca să vă încredințați, Doamnelor și Domnilor, de grija cu care luera Vodă-Cuza pentru Țara sa și pentru Români în genere.

După ce se stipulează că „în cursul întregii acțiuni nu se va „face us de nici o armă, nu se va mișca nici un om, și peste tot „nu se va întîmpla nimic fără să fi fost mai dinainte avizat Prin- „cipele și fără de a 'și fi dat acesta aprobarea“ Convențiunea în- „cheie : „Ca echivalent în schimbul acestui sprijin pe care Prin- „cipele 'l acordă Maghiarilor, în împrejurări atât de serioase, se „statoroște ca o condițiune în favoarea Românilor din Ungaria și Tran- „silvania că aceștia vor fi împărțășiți de aceleași drepturi ca și Ma- „ghiarii, cum și că ei vor poseda în Biserică și în chestiunile co- „munale, pe lângă limba lor națională, și autonomie.

„Dacă Bucovina ar dori a se alipi la Principatele-Unite, Ma- „ghiarii se obligă a promova această dorință atât pe cale mate- „rială cât și prin ajutor moral.

„In fine, dacă ar sosi pentru Principatele-Unite momentul fa- „vorabil de a dobândi **Independența desevărsită**, atunci Ma- „ghiarii vor da Principelui ajutor în faptă; tot astfel vor face în „cazul când Principele va socoti ca folositor acest sprijin cu prilejul „altor evenimente“.

Domnitorul care semna astfelu de Convențiune nu știa ce este frica. El știa că trebuie să jertfească totul pentru Țara care 'i făcuse onoarea de a 'l pune în fruntea ei, și pentru Intreaga Ro- mânăme.

*

Nu-i lipsia dar energia și avea și *forța*. Dar, cum zicea el în același Mesagiu : „Fiți convinși că eu nu ași vrea o putere care nu s'ar întemeia de cât numai pe forță“.

Pe când Domnitorul 'și căuta sanatatea la băile de la Ems, o mișcare revoluționară avu loc în București în ziua de 3 august 1865. Mișcarea a fost ușor înădușită, căci armata 'și a făcut datoria. I. Brătianu a fost arestat, dar nu s'a găsit nici o dovadă că ar fi luat parte la mișcare; pentru că, cum zice M. S. Regele Carol I când cu perchisițiunile făcute după proclamarea Republicii la Ploești : „Nu se va găsi nimic, pentru că foștii discipuli alui Mazzini știu să 'și pună la adăpost: chârțiile și documentele“.

Dar *sângele cursese* ; o mișcare populară se făcuse contra *aceluia* care fusese ales Domn în unanimitate, care realizase trei din cele patru dorinți ale Divanului ad-hoc, care resolvisese Cestiunea Țerănească în chipul cel mai drept și omenos, care șapte ani ținuse sus steagul Țerei.

Această nenorocită mișcare l'a lovit cumplit.

Mai erau considerațiuni de altă ordine.

De doi ani și mai bine, Domnitorul se despărțise de cei mai însemnați barbați politici ai țerei, de oamenii cu cari luera el de două-zeci de ani, de întemcoitorii României Moderne. Era o mare durere pentru el această despărțire și era o mare pagubă pentru țară ; pentru că, în o țară mică ca a noastră, este de absolută nevoie ca toate inteligențele, toate devotamentele, să contribuie cu luminile lor la cârmuirea Statului. Cuza-Vodă avea prietini credincioși și oameni devotați ; el avea pe Negri, Kogălniceanu, Alexandri, Bozianu, Vernescu, Cretzuleștii, Floreștii, generalul Tell ; în fruntea județelor și comunelor erau barbați ca Barbu Vlădoianu, N. Catargiu, D. Rossetti, C. Nanu, M. Marghiloman, G. Chițu, D. Gusti, I. Agarici, I. Vitzu, și alții ; în fine, Corpurile legislative care 'l susțineau nu erau lipsite de barbați meritoși, și Armata îi era credincioasă. Dar nu puteau rămânea vecinic pe din afară oameni ca L. Catargiu, I. Ghica, P. Mavrogheni, Man. Costachi, Goleștii, Brătienii, C. A. Rosetti, Boiereștii, și alții.

Domnul face primul pas de împăcare : pas zadarnic.

Acest întâiu pas făcut i a adus căderea.

De la cuvintele din Mesagiu pe care le am citat, a început a se spune în gura mare ceia ce până atunci numai cât se șoptia. *A început a se spune că Vodă-Cuza era înțeles cu Țarul Rusiei ca el să abdice și să chieме la tron pe ducele de Leuchtenberg, nepotul Țarului.*

Dar aceasta era mai mult de cât Protectoratul rusesc din timpul Regulamentului Organic.

Calomnia a prins.

Tineritul intră în Coalițiune : P. Carp, A. Lahovari, N. Blaremberg, I. Fălcoianu, mulți profesori universitari.

Atunci „*dau Boierii parale*“ și în noaptea lui 10 februarie 1866, *Cuza-Vodă este surprins în palatul seu și silit a abdică.*

A doua zi „Românul“ publica două articole. Cel dintâiu subseris de C. A. Rosetti, făcea cunoseut Țerei că Cuza Vodă a fost detronat „*pentru că pregătia României soarta Poloniei*“. În celalt ar-

ticol, Blaramberg susținea că între Coronă și Armată este un contract synalagmatic și că *Armata are datoriu a detrona pe un trădător.*

Simple afirmațiuni și nimic mai mult.

S'a pus mâna pe întreaga Corespondență a fostului Domnitor. Toți Romanii, cărora li sângera inima la ideia că Marele Domn a fost un trădător, așteptau să se publice dovezile trădărei. *Ei așteaptă de patruzeci de ani.*

Nimic nu s'a publicat.

În sfârșit veni un Act care trebuia să facă lumină.

Corpurile Legiuitoare fuseseră disolvate ; se făcuseră alegeri nouă și înaintea *Adunării Constituante*, Locotenența Domnească și Miniștrii sei, trebuiau să aducă răspuns la următoarele întrebări :

Pentru ce a fost resturnat Cuza-Vodă ? și

Cine l'a resturnat ?

Mesagiul Locotenenților Princiari : generalul N. Golescu, Lascar Catargiu și Colonelul Haralambie răspunde la aceste două întrebări.

Pentru ce s'a făcut resturnarea ? Pentru că, zice Mesagiul, în 1859, ambițiunile și luptele inversunate întrepuseseră ura și discordia în societate „și al căror rezultat a fost alegerea unui om care „era negațiunea a ori ce convicțiuni, a ori ce principiu, a ori ce credințe“.

Ați auzit, Doamnelor și Domnilor.

Cea întâi Adunare Electivă a Moldovei a ales Vice-președinte al ei pe un om care era, negațiunea a ori ce convicțiuni, a ori ce principiu, a ori ce credință“.

Pe un asemenea om l'a ales și Domn al Moldovei.

Unui astfelu de om i au jurat credință nouăsprezece Preșidenți de Consiliu cu o sută de Miniștri.

Un om fără nici o convicțiune a dat pământ țăranilor ; un om fără nici un principiu a realizat trei din cele patru dorinți ale Adunărilor ad-hoc ; un om, negațiunea a ori ce credință, a redat Bisericii române autocefalia sa.

E grozavă ura și dușmănia politică !

Despre ea putem zice ceia ce Hatmanul Ioan Neculcea scria despre Greci ; „Focu'l stângi ; apa o iezești și o abați pe de altă „parte ; vântul când bate, te dai în lături într'un adăpost și te „odihnești ; soarele intră în nouri ; noaptea cu întunericul trece și „se face iar lumină ; iar la Grec milă sau omenie, sau dreptate,

„sau nevieleşug : nici unele de acestea nu sînt, sau frica lui d-zeu. „Numai cînd nu poate să facă rău, se arată cu blîndeţă ; iar inima „şi firea, tot cât ar putea, este să facă răutate“.

Mai departe, Mesagiul Locotenenţei face istoricul Domniei lui Cuza-Vodă în următorii termeni : „*Şapte ani de înjosire, de „suspiciuni, de persecutări ; şapte ani de umilire, de dilapidări şi „de suferinţi“.*

Cît de sus se urcă, de asupra tuturilor acestor barbaţi politici, *tânărul Domnitor Carol I* care scrie, peste cîteva luni în „Memoriile“ sale : „*Principele Cuza era condus în viaţa publică de do- „rinţa patriotică de a îndrepta pe calea progresului Statul încre- „dîntat în paza sa. El s'a folosit de lovitura de stat pentru a re- „alisa o serie de reforme necesare şi bine-făcătoare. Măsurile lu- „ate de cătră el jignise interesele unor grupări şi pe ale unor clase.*

Cuvintele *M. S. Regelui Carol I* vor fi verdictul Istoriei.

Cătă laudă merită C. A. Rosetti care, revenind asupra celor cuprinse în Mesagiul pe care 'l subserisese ca Ministru, scrie în 1873, la moartea lui Cuza, : „*Cuza-Vodă a fost bun Român“.*

La întrebarea : Cine a detronat pe Cuza, Mesagiul nu stă la îndoială a afirma următoarele : „*Românii indignaţi de a vedea „drepturile şi libertăţile lor batjocurite şi nimicite ; Românii, po- „por şi armată în unanimitate, setoşi de a scăpa ţara, au dărâmat „o stare de lucruri ueigătoare“.*

Despre popor ne îndoim ; iar cît despre armată sîntem siguri că nu unanimitatea armatei a luat parte la fapta de la 11 februarie. În adevăr, cîteva luni după aceia : 2 generali, 7 coloneli, 7 locotenenţi-coloneli, 12 maiori, 40 căpitani, 38 locotenenţi şi 48 de sublocotenenţi, roagă pe Domnitorul Carol I ca să reabiliteze onoarea armatei, prin o cercetare care să constate *cari sînt ofiţerii ce s'au făcut vinovaţi de tradare* în noaptea de 10—11 februarie ?

Fost'a amestecată şi o mână străină la detronarea lui Cuza-Vodă ?

Nimine nu va îndrăzni a acusa de trădare pe bărbaţii politici însemnaţi ai Ţerei. Dar e sigur că detronarea lui Cuza a fost foarte binevenită pentru Austria. Căci în timpul războiului dintre Austria şi Prusia, să ne închipuim că în vara anului 1866 Cuza-Vodă este încă pe tron. Atunci armata română în loc de a fi concentrată pe valea Sabarului, în contra Turcilor, cari ameninţau a intra în ţară pentru a detrona pe Principele Carol I, armata română ar fi fost trimisă la graniţa de nord. Tricolorul român falfăind

la Burdujeni, la Predeal și la Turnul-Roș, nu știm ce s'ar fi întâmplat; dar un lucru cred că putem afirma: *fatalul Dualism din 1867 nu s'ar fi încheiet în condițiuni așa de dezaastroase pentru frații de peste munți.*

*

Cum a primit țara vestea detronării lui Cuza-Vodă ?

În ziua de 11 februarie, au sosit din capitală trei știri :

I Cuza-Vodă a fost silit a abdica.

II Guvernul Provisoriu și Camerile au proclamat Domnitor pe Comitele *Filip de Flandra* fratele regelui Belgiei ;

III Cuza-Vodă a scris generalului Golesecu că e fericit a vedea realizându-se și ultima dorință a Divanurilor ad-hoc, și a părăsit Țara.

Pretutindine armata a jurat credință noului Domn. După cea întâi impresie de tristeță pentru detronarea Marelui Domnitor, a urmat bucuria pentru proclamarea Domnului Străin.

Când s'a văzut că și Senatul și Camera, corpurile alese în 1864, au urmat esemplul dat de Cuza-Vodă și au aclamat un Principe Străin, atunci, cu puține escopțiuni, Românii au înțeles că acum nu mai era altă ceva de făcut, *de cât a lucra pentru pasterarea Unirei și pentru Principele Străin.* În această direcțiune trebuia îndreptată acțiunea tuturor.

Era teamă ca nu cumva să se primejduiască Unirea, și ca nu cumva Europa să refuze a aproba faptul indeplinit.

Și această teamă era îndreptățită.

Regele Belgiei a refuzat să autorizeze pe fratele seu a primi corona României; Separatiștii din Moldova au găsit prilejul favorabil și *Mișcarea de la 3 april 1866* din Iași a arătat ce pot îndrăzni ei.

De atunci tot ce i Român, tot ce i patriot, se gândește numai la *Unire.*

Când Națiunea consultată, prin plebiscit, a ales Domn pe *Principele Carol de Hohenzollern* și când *I. Brătianu* a isbutit a aduce în țară pe tânărul principe; când o *Constituție* liberală a fost promulgată și când Carol I a întreprins cea întâi călătorie în Moldova, vizitând pe *C. Negri* la T. Ocnei și pe *Doamna Elena Cuza* la Ruginoasa, de atunci inimile tuturor i sint căstigate.

Ce fac Cuziștii ?

Nu a fost în țară nici partid Cuzist, nici Cuziști; Cuza-Vodă

nu căutase nici o dată a 'și face partizani. Erau bărbați devotați lui Cuza-Vodă; erau admiratori ai lui; erau Români recunoscători Marelui Domnitor pentru marile fapte pe care le făcuse, pentru instituțiunile cu care el înzestrase Țara. Dar nu erau *partizani*.

De aceia când s'a văzut că Țara merge înainte; că Principele Carol I răspunde într'u totul la idealul ce 'și făcuseră Românii despre un Prinț Străin, atunci în toți admiratorii lui Cuza nu a fost de cât o singură dorință: a nu face greutăți tinărului Domnitor și a'l ajuta cu serviciile lor.

Cuziștii nici n'au complotat, nici n'au conspirat nici o dată.

Kogălniceanu a intrat în Ministeriu la 1869; Alexandri a ajuns intimul Palatului; și în cea mai mare crisă prin care a trecut România Modernă, în 1871 când *Lascar Catargiu* 'și a alcătuit puternicul seu Ministeriu, el s'a adresat la trei bărbați devotați lui Cuza-Vodă: *N. Crețulescu*, *generalul Tell* și *generalul Florescu*.

Numai pentru A. Cuza și C. Negri s'a sfârșit, în 1866, ori ce activitate politică.

A murit pe pământ străin cel care dăduse pământ la sute de mii de țerani și s'a stîns la T. Ocna, într'o pozițiune vecină cu miseria, mâna dreaptă alui Vodă-Cuza, diplomatul ghibaciu care a contribuit atât de mult la succesele esterne ale acestei Domnii de șapte ani.

*

Acum, Vă rog, Doamnelor și Domnilor, să-mi dați voie a atinge o ultimă cestiune relativă la Cuza-Vodă.

S'a susținut și sînt unia cari zic și astăzi: Cuza-Vodă a fost imoral.

Are Istoria dreptul a se ocupa cu viața privată a unui cap încoronat?

Când Capul Statului se folosește de banul public pentru a 'și mulțemi nesățioasa lui lăcomie; când împrăștiie milioanele țerei pentru a 'și satisface joșnicelē lui patimi; când femei imorale și bărbați cari li samănă, conduc Statul: numind și depunând pe Miniștri, declarând războiu și încheind pace; când asemenea mâni infame vînd justiția; atunci Istoria are dreptul să ceară socoteală nemernicilor pe cari mânia celui de sus i a pus în fruntea popoarelor; atunci, negreșit, viața privată a acestor păcătoși trebuie descusută până în cele mai ascunse increșturi, pentru ca totul să fie scos la ivială, totul să fie înfierat spre pilda urmașilor.

Dar să vedem dacă a fost așa cu Vodă-Cuza.

De o probitate mai pre sus de ori ce laudă; sobru în mâncare și în băutură; petrecând foarte modest cu câțiva intimi, Cuza-Vodă a murit sărac. Avea venit de 3000 de galbeni când s'a ales Domn și a lăsat, la moarte, un venit de 5000 și oare care bani în numerar.

I s'a adus acușația că ar fi iubit o femeie.

Dar in toate actele Domniei Lui de șapte ani, nu se vede nici odată ca să fi avut vre o influință o mână de femeie.

„Nici un barbat nu s'a plâns, zice Bolintineanu, că Cuza i ar fi furat soția, și nici un părinte nu s'a plâns că Cuza i a necinstit copila“.

Atunci rămâne numai faptul că, in afară de soția sa legitimă, Vodă-Cuza a mai iubit și altă femeie.

Istoria nu are dreptul a se amesteca aice.

Numai o ființă pe lume a avut dreptul a muștra, a face observațiuni. Acea ființă este sfânta femeie care se chiamă *Principesa Elena Cuza*.

Dar Domnița Elena l'a iertat de mult; Ea l'a plâns mult.

Noi toți ceilalți, să medităm cuvintele Evangheliei: „Cine este fără păcat, să arunce cu piatra“.

Iisus a zis femeiei păcătoase: Mergi în pace. „Ți se va ierta mult, căci mult ai iubit“.

Așa și Istoria poate zice lui Cuza Vodă: „Dormi în pace Măria Ta. Ți se va ierta mult, căci mult ți-ai iubit Țara, mult ai iubit pe Țeran, mult ai iubit pe Întreg Neamul Românesc.“

